рідне й автохтонне, таке багате й витончене, таке значуще й вишукане, таке правдиво діамантове, майстерно огранене й у вишуканій сучасній оправі подане, що мимохіть напрошується висновок: ці “Зґарди” гідні стати окрасою будь-якої літератури світу, але, на превелике щастя, з’явились вони в нашій літературній скрині, у нашій літературній скарбничці…

Отримано 30 червня 2019 р. *м. Івано-Франківськ*

Олена Нуньєс

КНИЖКА ПРО ВІЧНЕ

[Могильницька Г. Імена: поеми. – Київ: Український пріоритет, 2017. – 305 с.]

Історія – це минуле, яке неможливо змінити. Але чому тоді за кожної заміни владної ідеології пишуться нові підручники історії, і наступне покоління вже не знає, що біле, що чорне, де правда, де вигадка на догоду новій владі. Історія як мозаїка. Спочатку це – документи, факти, артефакти, купа різнокольорових черепків: з них один дослідник складає картину з образом Бога, інший може скласти й диявола. Тож, окрім фактів, найважливіше – осмислення історії, філософський аналіз подій, учинків, персоналій.

За життя авторки збірки поем “Імена” – талановитої письменниці нашого часу Галини Могильницької – історія переписувалась заново кілька разів. І от сьогодні ми вже не знаємо: хто ми? звідки ми? де наше коріння, традиції? Для чого прийшли ми на цю землю, яку місію повинні виконати? На ці питання намагалися відповісти багато справжніх патріотів, а ще більше, мабуть, недругів нашої Вітчизни. Власне осмислення цих проблем пропонує й Г. Могильницька своєю збіркою поем. Одразу скажу, що останніми роками в нашій поезії, як і в ліро-епосі, нічого кращого за художньою вартістю, цікавішого за змістом і глибшого та людянішого за суттю, мені зустрічати не пощастило. До збірки ввійшли три поеми: “Рогніда”, “Єлизавета”, “Серафима”. Князівна, королева, селянка. Три жінки відмінних епох, різні за характерами, долями, суспільним статусом. Що поєднало їх під обкладинкою однієї книжки?

Поема “Рогніда” присвячена трагічній долі першої дружини князя Володимира-Хрестителя. Переломний момент історії язичницької Русі, де, як і в інших країнах того часу, закон – це право сильного й воля можновладця. Не з доброї волі, а через насилля стає Рогніда київською княгинею. Син Святослава-завойовника й Ольжиної рабині Малуші Володимир – тоді Новгородський князь, – розлючений гордою відмовою полоцької князівни Рогніди, розорив її край, убив її батька й братів. Тож юна княгиня-полонянка, котрій у рідному краї “зоря ласкава зичила кохання молоде” (с. 45), ненавидить закоханого в неї князя, і зачате від нього дитя носить під серцем як майбутню помсту за княже свавілля.

Але на світ з’являється син – маленьке смішне дитинчатко, що кумедно морщить личко, посміхається, позіхає… І ненависть до князя та бажання помсти відступають перед чудом народження нового життя, перед чудом материнської любові, “що цілий світ обігріти й простити може <…>” (с. 50). Рогнідина любов перероджує й душу князя “буєсного нащадка часів поганських” (с. 53), який досі “щастя важив холодно й тверезо, любив жінок – мов коней об’їжджав” (с. 52), а нині, скупаний у променях людяності й любові:

Збагнув нарешті, що людина –
Не просто плоть, а втілена душа.
І чолом прихилившись к узголов'ю,
Хвилинам щастя загубивши лік,
Людській душі, освяченій любов'ю,
Молився учорашній ґвалтівник (с. 52–53).

Саме так бачить авторка "оновлення початок і перший крок із варварства" (с. 53):

Тут, а не там, де князеве всеможжя
Перуна й Хорса змінить на Христа
Бо варварство – зовсім не многобожжя,
А вбогість духу й серця пустота (с. 53).

"Він ще прийде", – пророкує авторка, ніби переселившись у добу своїх героїв, у вік атомного стресу:

Коли сліпа й настирна, як біда,
Шляхом "цивілізації й прогресу"
Посуне тупо варварська орда.
І – ні тобі Стрибога чи Перуна,
Ні Велеса, ні Хорса, ні Христа! –
Гряде "цивілізація" (с. 53).

Наслідки цієї безбожницької цивілізації ми побачимо в поемі "Серафима", а поки що князь Володимир – "перший боговержець і перший з реформаторів Русі" (с. 54), прагнучи "скіпетру й багряниці" (с. 118) для своєї держави, творить нову Русь, "вже не поганську, як була, а майже імператорську державу довкіл єдиновладного стола" (с. 78). Він зраджує кохану дружину й, узявши шлюб із візантійською царівною Анною, "не запитавши згоди у народу" (с. 72), упроваджує нову віру. Задля того, щоб Русь "серед народів дужих станеш немов цариця" (с. 118), князь зрікається й давньої віри, і звичаю, й особистого щастя. Але новий обряд, принесений новою релігією, не вдосконалює людські душі, і князь урешті усвідомлює, що "Бог – любов. Любов – а не обряд!" (с. 117). У язичництві Рогніди більше Бога, ніж у християнстві Володимира: вона не тільки розумом, а й серцем збагнула, що Бог – це любов. Та, притаманна гордим душам любов, що рятує від руйнівної сили ненависті, дріб'язкової жадоби помсти; та, що:

Лиш єдина зло спроможна подолати,
Не примножуючи зла.

Скільки було дискусій і диспутів про те, чи повинне добро бути з кулаками?! Горда, шляхетна жінка з X ст. подає нам свій голос у відповідь на це питання: помста, відплата за зло лише примножує його. Зло здолати може тільки любов, тільки співчуття, тільки прощення. Але на таку любов здатні тільки високі, горді душі. Саме такі душі мають героїні всіх трьох поем Г. Могильницької.

Героїня поеми "Єлизавета" також прийшла до авторки з глибокої давнини. Це донька Ярослава Мудрого, "що всьому світу сватом буть хотів" (с. 155), яка стала королевою Норвегії. Їй пощастило: вона виходить заміж за свого коханого Гаральда, норвезького короля, а таке не часто випадає на долю княжих дочок і принцес. Але на силу її любові, щирість серця, багатолітню вірність коханому чекає випробування. Ще до коронації вона дізнається про позашлюбного сина свого нареченого. Єлизавета вражена в саме серце, перебуває на межі відчаю. Та вона не просто жінка, вона – руська князівна й майбутня королева, яка повинна залишити на землі світлий слід, її життя має сприяти одуховленню, ушляхетненню людських душ, зміцнювати їхній потяг до добра й віру в існування любові, великої і вічної:

Як вічні Божі небеса.
Як вічне сяєво північне,
Як вічні правда і краса,
Що биті і хулою вкриті,
У душах людських все ж живуть,
Й, слізьми, як сонцем, перемиті,
З-під бруду чистими встають.
І всім, хто здатний в них повірить,
Дають снагу супроти бід
І силу – честю душу мірять
І світлом сповнювати світ (с. 197).

За багато століть після Єлизавети Еріх Фромм напише, що коли людина каже комусь "я люблю тебе" – це рівнозначно освіченню в любові цілому світові. Бо для мислителя, як і для героїні поеми Г. Могильницької, немає "дозованої" любові: "Оця, велика, – Батьківщині, а інша – Богу в небесі, а ця, малесенька, – людині. <…> Це – плоті втіха, а оця – душі…" (с. 198).

"Любов, – мислить мудра донька Мудрого Ярослава, немов перефразовуючи Фромма, – не знає множини. Вона одна – чи є, чи ні!" (с. 198). Саме така любов є цінністю, "яка сама в собі таїть і радість, і добро, і щастя" (с. 239), яка "єдина зло спроможна подолати, не примножуючи зла" (с. 129), вона має стати, на думку авторки поем, фундаментом взаємостосунків між людьми, коли вони прагнуть щасливого, повноцінного життя. Героїні поем Г. Могильницької втілюють таке почуття.

Рогніда й Єлизавета – історичні постаті, чиї імена прийшли до нас із літописів. На сторінках поем Г. Могильницької вони поєднали в собі факти з творчим осмисленням минулого. На противагу їм, героїня третьої поеми не лишила документального сліду в історії. Це узагальнений образ безлічі простих, невідомих світові українських селянок, що в часи історичних катаклізмів непомітно й тихо вершили свої подвиги людяності та любові; це символ, уособлення янгольської суті української жінки-берегині, для якої здатність любити – невіддільна частина духовного багатства, не залежить від статусу, звання чи маєтностей. Серафима ближча нам за часом. Події відбуваються в роки Другої світової війни. Загарбана Україна, Голокост. Ця тема вже виходить за межі історії однієї нації. Українські євреї – це окремий народ, доля якого трагічно переплiталася з долею українців у лихі часи. Дві жінки – українка і єврейка – Серафима і Фейга. Вони разом ціною власних життів рятують єврейських діточок від нацистських карателів ("цивілізованих" варварів). Фейга поділяє трагедію свого народу, а Серафима… Вона, ні хвилини не замислюючись, віддає життя за загальнолюдські цінності. Вона – жінка. А жінка створена для любові, яка не поділяє світ на своїх і чужих. Місія жінки – творити і захищати життя. Любов, жертовність, відповідальність чи то за долю держави, чи за життя окремих людей у скрутні часи, чи за цільність і гідність власної особистості – ось що поєднує трьох різних героїнь однієї книжки і розкриває витоки особливої ментальності українок.

Збірка "Імена" – це глибинне філософське осмислення місця й місії жінки в історії народу. Події першої й другої поем постають на тлі давньої історії. Із глибин спливають давно забуті слова, як і ті поняття й предмети, що вони означали й називали. Саме завдяки лексиці, що передає історичні реалії, герої стають більш близькими й зрозумілими, читач поринає в давні часи та стає ніби співпричетним вічності. Ми співчуваємо трагедії цих жінок, бо вірність і зрада, чесність і безчестя, жертовність і відданість – це загальнолюдські, одвічні поняття, суть яких не змінюється ні в часі, ні в просторі.

Окремі фрагменти творів за ритмікою, образністю, динамікою я порівняла б із роботами художника-баталіста, котрий із розмахом творить широкі полотна далекої історії. Інші ж виписані в ніжно-пастельних тонах, як, наприклад, сцена з Гаральдом і Єлизаветою на лодії, що "запнута в перлинний нічний покров",

плине до норвезьких берегів. Ще інші мають виразно трагічне чи медитативно-розважне забарвлення. У поемі “Серафима” картина життя самотньої жінки в старенькій хатині на краю села теж ніби постає з ідилічного живописного полотна: це щось дуже рідне, інтимне, ніби подих тихої старості після важкого життя, адже героїня пережила і страшний голод, і репресії. Тож мирний і спокійний кінець її життєвого шляху видається логічним. Але ж ні! З’являється нова завойовницька орда й бере свою криваву жертву – життя Серафими і Фейги. Та це не даремна жертва, це смерть заради продовження іншого життя.

Емоційний відгук викликає протиставлення любові (всеосяжної: до людей, дітей, старої хатини й кислатої груші, рідної землі-годувальниці) і вселенського зла, що у ХХ ст. втілилося в ордах варварів-завойовників, на чиїх знаменах було зображено чи то лицемірно-побожне “Got mit uns”, чи то безбожницька п’ятикутна зірка з серпом і молотом. І проста українська селянка, у якої червона орда заморила голодом її рідних дітей, не вагаючись ні миті, ціною власного життя рятує чужих – від орди гітлерівської. Жінка навіть не замислюється над величчю свого вчинку. Вона просто не може вчинити інакше, бо любов до ближнього – це її суть, це для неї так само природно, як розносити у фартушині грушки по хатах, як нести драбину, аби котрийсь шибеник, що заліз на її грушу красти грушки, “зліз собі обережно, як люди”, а не “гепнувся” з дерева.

Минають віки, змінюються віри, закони. Та доки існуватиме світ, він триматиметься на трьох китах: любові, честі й відданості. Так було, є і буде. Саме це прописує Г. Могильницька в закарбованих “на скрижалях епох і долі” (с. 271) жіночих іменах, які поєднують і теперішнє, і минуле, і майбутнє, бо “вічність – як не поверни – в обидві сторони безмежність…” (с. 13).

Отримано 29 липня 2019 р. *м. Одеса*

Передплачуйте

СЛОВО і ЧАС

– єдиний академічний літературознавчий журнал про українську та світову літературу.
Передплатний індекс – 74423.
Архів на Веб-сторінці за адресою:
http://il-journal.com